

ט פ כ ם

אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלהיכם ראשיכם שבטיכם זקניכם ושטריכם כל איש ישאל: טפכם נשיכם וגרף אשר בקרב מחניף מחטב עציף עד שאב מימיך: (דברים כט ט-י).¹

מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה טז

כבר שבתו תלמידים ביבנה ולא שָׁבַת שם רבי יהושע. וכשבאו תלמידיו אצלו, אמר להם: מה דברים היה לכם ביבנה? אמרו לו: אחריך רבי.² אמר להם: ומי שָׁבַת שם? אמרו לו: ר' אלעזר בן עזריה.³ אמר להם: אפשר ששבת שם ר' אלעזר בן עזריה ולא חידש לכם דבר? אמרו לו: רבי, כלל זה דרש: "אתם נצבים היום כולכם ... טפכם נשיכם" (דברים כט ט) - וכי מה טף זה יודע להבין בין טוב לרע? אלא ליתן שכר למביאייהם, לרבות שכר עושי רצונו, לקיים מה שנאמר: "ה' חפץ למען צדקו וגו'" (ישעיהו מב כא). אמר להם: אי זה דבר חדש יתר על זה?! הריני כבן שבעים שנה ולא זכיתי לדבר זה בלתי היום. אשריך אברהם אבינו שאלעזר בן עזריה יצא מחלצך! אין הדור יתום שרבי אלעזר בן עזריה שרוי בתוכו.⁴

מסכת סופרים פרק יח הלכה ח

ביום שהושיבו את ר' אלעזר בן עזריה בישיבה, פתח ואמר: "אתם נצבים היום כולכם ... טפכם נשיכם"⁵ - אנשים באים לשמוע, נשים כדי לקבל שכר פסיעות.⁶ טף למה בא? כדי ליתן שכר למביאייהן. מיכן נהגו בנות ישראל קטנות לבוא לבתי כנסיות, כדי ליתן שכר למביאייהן, והן לקבל שכר.⁷

¹ כבר נדרשנו לפסוקים אלה בדברינו **אתם נצבים**, כולל חוטבי העצים ושואבי המים שבקהל (בדברינו **הגבעונים** בפרשה זו). הפעם נרצה להתעכב על "טפכם" - על דור העתיד והמשך קיום האומה, שגם הוא, ואולי בעיקר הוא, צריך להיות ניצב כאן, בברית ערבות מואב. וכבר נדרשנו למקצת מדרשים בנושא זה בדברינו **הוודעתם לבניך ולבני בניך** בפרשת ואתחנן, וגם בדברינו **כי לא תשכח מפי זרעו** בפרשת וילך, אך כמאמר הגמרא בחגיגה ג ע"א: "אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש" וכמכילתא שלהלן.

² נראה שזהו לשון כבוד, כפי שהם אומרים לו בנוסח התוספתא: "תלמידך אנו ומימך אנו שותין", והוא דימוי של התלמיד שהולך אחרי רבו. ראה הלשון בירושלמי כתובות פרק יב הלכה ג (וכן הוא בירושלמי כלאיים פרק ט הלכה ג), כביטוי של שבח לתלמיד חכמים: "הודה בני אחריך ואין עוד, חזקיה בני אחריך ואין עוד, אחריך יוסף בן ישראל ואין עוד".

³ עניין זה קשור לסיפור הדחת רבן גמליאל מהנשיאות (ברכות דף כז), עקב פגיעותיו בר' יהושע ומינוי ר' אלעזר בן עזריה במקומו. כשהתפייסו עם רבן גמליאל, הנהיגו רוטציה לא שוויונית: שלוש שבתות רבן גמליאל ושבת אחת ר' אלעזר בן עזריה. וכבר הרחבנו לדון בשני דפים על סיפור הדחת רבן גמליאל בדברינו במדור **מיוחדים**.

⁴ הנוסח הידוע אולי יותר של דרשה/סיפור זה הוא המקבילה במסכת חגיגה דף ג ע"א, המבוססת על התוספתא במסכת סוטה פרק ז הלכה ט (ונמצאת בנוסח דומה גם בירושלמי חגיגה פרק א הלכה א, ירושלמי סוטה פרק ג הלכה ד, אבות דרבי נתן נוסח א פרק יח ובמדרש במדבר רבה יד ד): "תנו רבנן: מעשה ברבי יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר בן חסמא שהלכו להקביל פני רבי יהושע בפקיעין, אמר להם: מה חידוש היה בבית המדרש היום? אמרו לו: תלמידך אנו, ומימך אנו שותין. אמר להם: אף על פי כן, אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש, שבת של מי היתה? - שבת של רבי אלעזר בן עזריה היתה. - ובמה היתה הגדה היום? אמרו לו: בפרשת הקהל. - ומה דרש בה? הקהל את העם האנשים והנשים והטף: אם אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף למה באין? כדי ליתן שכר למביאייהן. - אמר להם: מרגלית טובה היתה בידכם ובקשתם לאבדה ממני! ... בלשון הזה אמר להם: אין דור יתום שרבי אלעזר בן עזריה שרוי בתוכו". כבר הבאנו מדרש זה בדברינו **מצוות - מעמד הקהל** בפרשת וילך, ושם שמנו עיקר את נוסח הגמרא (התוספתא), המצטט את מצוות הקהל שבפרשת וילך. כאן, העדפנו את נוסח המכילתא, הפחות ידוע, שמסתמך על הפסוק "אתם נצבים" בפרשתנו המובא בראש דברינו. כך או כך, הבאת הטף למעמד הקהל או לעלייה לרגל, היא "ליתן שכר למביאייהם". אין כאן עניין לטף עצמו, גם לא מצוות חינוך, רק שכר למבוגרים. ואיפה הטף עצמו? האם אין לו חלק משלו? ראה פירוש אברבנאל לדברים לא ט ששואל את השאלה הזו ואף מקשה מהפסוק: "ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו ליראה - כי הלימוד והחינוך יאות בנערים, ואם התורה בארה הטעם האמתי בדבר, איך בארו בזה ז"ל טעם אחר חלוש בהגדה?".

⁵ טוב, הפסוק מפרשת נצבים ולא ממצוות הקהל שבפרשת וילך. אך יש לזכור שפעמים רבות קוראים את שתי הפרשות בחובר והחיבור בין שתי פרשות נצבים ווילך הוא הדוק יותר מצדדי פרשות אחרות כגון: בהר-בחוקותי, ויקהל-פקודי וכו'. אלה האחרונות הן פרשות מקוריות הנמנות כל אחת לעצמה בסדר פרשות התורה, ורק בשל אילוצי לוח השנה **מחברים** ביניהם. ואילו נצבים-וילך היא בעצם פרשה אחת, שבשל אילוצי לוח השנה **מפרידים** אותה לשתיים. ראה על כך, מאמרו של יוסי עופר **בג המלך - פת וילך** בדף השבועי של אתר אוניברסיטת בר אילן. ותודה לישראל חזני שהעירני על כך.

⁶ שזה כמובן בימים ההם, אבל בזמן הזה, נשים באות לשמוע אף להשמיע, וכמו במתן תורה שהקדים הכתוב את הנשים לאנשים, כדברי המכילתא על הפסוק: "כה תאמר לבית יעקב - אלו הנשים; ותגד לבני ישראל - אלו האנשים". ובשמות רבה שם: "למה לנשים תחילה? שהן מזדרזות במצות. דבר אחר: כדי שיהו מנהיגות את בניהן לתורה". זכה הדור.

⁷ כאן כבר מדובר בשכר לא רק למביאי, אלא גם למי שבא! ושים לב שהתוספתא מדברת על "בנות ישראל" שאולי הקדימו לחנך למצוות מגיל צעיר, לפני הבנים, כמו שנוהגים בכניסה לעול מצוות, כמאמר הגמרא במסכת נדה מה ע"ב: "בינה יתירה באשה יותר מבאיש" וכמכילתא שבהערה הקודמת. עכ"פ, נראה שמדובר כאן בגיל מתקדם יותר ומשום מצוות חינוך, כפי שמבאר רמב"ן בפירושו לדברים לא יב: "כי אין הטף הזה יונקי שדים, אבל הם קטני השנים הקרובים להתחנך", וכפי שמופיע בתוספתא שם בהלכה אחת קודם: "וכן היה מנהג טוב בירושלים לחנך בניהם ובנותיהם הקטנים ביום צום. בן אחת עשרה שנה עד עצם היום, בן שתיים עשרה להשלים. ואחר כך סובלו ומקרבו לפני כל זקן וזקן, כדי לברכו ולחזקו ולהתפלל עליו שיזכה בתורה ובמעשים טובים ... ללמדך שהם נאים ומעשיהם נאים, ולבם לשמים. ולא היו מניחין בניהם קטנים אחריהם, אלא היו מוליכין אותן לבתי כנסיות, כדי לחנכן במצות". ההליכה לזקן שיברך, גם היא מן סוג של "אתם נצבים".

מסכת חגיגה פרק א משנה א

הכל חייבין בראיה חוץ מחרש שוטה וקטן ... והחולה והזקן ומי שאינו יכול לעלות ברגליו. איזהו קטן? כל שאינו יכול לרכוב על כתפיו של אביו ולעלות מירושלם להר הבית, דברי בית שמאי. ובית הלל אומרים: כל שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלם להר הבית, שנאמר: "שלוש רגלים"⁸.

תלמוד ירושלמי מסכת יבמות פרק א הלכה ו

מעשה שנכנסו זקנים אצל ר' דוסא בן הרכינס לשאול לו על צרת הבת⁹ ... ראה את רבי יהושע וקרא עליו: "את מי יורה דעה" [ישעיהו כח ט].¹⁰ זכור אני שהיתה אמו מולכת עריסתו לבית הכנסת בשביל שיתדבקו אזניו בדברי תורה.¹¹

מסכת אבות פרק ב משנה ח

חמישה תלמידים היו לרבן יוחנן בן זכאי ... הוא היה מונה שבחן: רבי אליעזר בן הורקנוס בור סיד שאינו מאבד טיפה, רבי יהושע אשרי יולדתו, רבי יוסי חסיד, רבי שמעון בן נתנאל ירא חטא, ורבי אלעזר בן ערך מעין המתגבר.¹²

מסכת שבת דף קיט עמוד ב

אמר ריש לקיש משום רבי יהודה נשיאה: אין העולם מתקיים אלא בשביל הבל תינוקות של בית רבן. אמר ליה רב פפא לאביי: דידי ודידך מאי? - אמר ליה: אינו דומה הבל שיש בו חטא, להבל שאין בו חטא. ואמר ריש לקיש משום רבי יהודה נשיאה: אין מבטלין תינוקות של בית רבן אפילו לבנין בית המקדש.¹³

⁸ בית שמאי מחמירים וסבורים שכל ילד קטן שיכול לרכב על כתפי אביו, חייב לעלות לרגל (משום מצוות חינוך כמובן ולא מחיוב המצווה עצמה). במילים אחרות, רק ילד מאד קטן שאיננו יכול לרכב על כתפי אביו – פטורים הוריו מלהביאו לרגל לירושלים (והיכן יישאר?). בית הלל מאחרים את התפתחות הילד הקובעת לדין חינוך וסבורים שרק ילד שהגיע לגיל בו הוא יכול לתת יד לאביו ולעלות ביחד מירושלים (מהשילוח) להר הבית, חייבים בחינוכו. (ובימינו לוקחים את התינוקות במנשא לכל מקום). ראה הדיון בגמרא חגיגה (דף ה ע"ב) ששואלת, בעיקר לשיטת בית שמאי, איך הילד מגיע עד ירושלים, והתשובה היא שאמו הביאה אותו. בעקבות כך בא שם הדיון מדוע חנה לא הביאה את שמואל טרם גמילתו שוודאי כבר היה חייב לשיטת בית שמאי ואולי אפילו לשיטת בית הלל. התשובה של הגמרא שם היא ששמואל היה ילד מפונק ועדין. (ולנו נראה שחנה אחרה לעשות כן בשל הנדר שנדרה, בודעה שמרגע שתביא אותו למשכן שילה שוב לא תוכל לקחתו חזרה, כפי שכתוב במפורש בשמואל א א כב: "וְחָנָה לֹא עָלְתָה כִּי אֲמַרָה לְאִישׁוֹ עַד יִגְמַל הַנֶּזֶר וְהִבְאֵתִי וְנִרְאָה אֶת־פְּנֵי ה' וְיָשֵׁב שָׁם עִדְעוֹלָם"). כך או כך, על בסיס משנה זו מביאה הגמרא את הסיפור על ר' יהושע בו פתחנו, היינו יש קשר בין מצוות עליה לרגל ובין מצוות הקהל (זה קשר פשוט), ובעקפין, דרך דרשת המכילתא ומסכת סופרים, נוצר הקשר גם עם המעמד החד-פעמי של "אתם נצבים".

⁹ מדובר בהלכות ייבום, האם אשתו השנייה של אדם שנשא את בתו של אחיו (את אחייניתו), ומת בלא בנים, חייבת בייבום, ע"י האח, או שהיא פטורה משום שהבת עצמה (צרתה) פטורה. זו מחלוקת גדולה בין בית הלל ובית שמאי בראש מסכת יבמות. ראה המעשה במקבילה בגמרא יבמות בבלי טז ע"א: "בימי רבי דוסא בן הרכינס התירו צרת הבת לאחין, והיה הדבר קשה לחכמים, מפני שחכם גדול היה, ועיניו קמו מלבוא לבית המדרש. אמרו: מי ילך ויודיעו? אמר להן רבי יהושע: אני אלך. ואחריו מי? רבי אלעזר בן עזריה. ואחריו מי? ר' ע. הלכו ועמדו על פתח ביתו. נכנסה שפחתו, אמרה לו: רבי, חכמי ישראל באין אצלך, אמר לה: יכנסו, ונכנסו. תפסו לרבי יהושע והושיבוהו על מטה של זהב. א"ל: רבי, אמור לתלמידך אחר וישב, אמר לו: מי הוא? רבי אלעזר בן עזריה. אמר: ויש לו בן לעזריה חבירו? קרא עליו המקרא הזה: נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם. תפסו והושיבו על מטה של זהב. א"ל: רבי, אמור לתלמידך אחר וישב, א"ל: ומי הוא? עקיבא בן יוסף. א"ל: אתה הוא עקיבא בן יוסף, ששמך הולך מסוף העולם ועד סופו? שב, בני, שב, כמותך ירבו בישראל". ואנחנו הבאנו את נוסח הירושלמי בשל הסיפור על אמו של ר' יהושע.

¹⁰ כרגיל, יש להביא את הפסוק בשלמותו על מנת להבין את המשך המדרש: "אֶת־מִי יוֹרָה דְעָה וְאֶת־מִי יְבִין שְׁמוּעָה גְמוּלָה מִחֶלֶב עֵתִיקִי מִשְׁדֵּיִם". ונראה שכאן אפילו לפני שנגמלו מחלב ונעתקו משדיים, כמסביר בהמשך הדרשה.

¹¹ הרי לנו חינוך הילדים עוד כשהם בעריסה ואינם מבינים דבר, לבד אולי מהניגון העולה מדברי התורה וריחם הטוב. ומכל החכמים ושבחם, אנו רוצים להתמקד בר' יהושע בן חנניה שראינו במדרש הראשון, שלא יכול גם הוא לבוא לבית המדרש בזקנותו. מדרש זה, על ר' יהושע בינקותו, סוגר (פותח) את מעגל חייו כפי שנראה להלן. מעריסת הילדות למיטת הזקנות (או ההפך).

¹² רבים שואלים על משנה זו: איזה שבח הוא זה "אשרי יולדתו"? והרי איננו כלל בקטגוריה של שבחם של שאר החכמים! אין זו תכונה או מעלה היא זו?! ראה תשובת פירוש תפארת ישראל - יכן על המשנה שם: "אשרי יולדתו. שאמו הדריכתו לתורה ולמדות ישרות, וכבר כשהיתה מעוברת ממנו, חזרה בבתי מדרשות ובקשה שיתפללו שיהיה העובר זה תלמיד חכם וצדיק. כך כתב רש"י בספר מדרש שמואל על אבות. ואני מצאתי בירושלמי [יבמות ד"ה א'] שאמו הוליכה עריסתו לבית הכנסת בשביל שיתדבקו אזניו בדברי תורה". היינו, אשריו של ר' יהושע שינק תורה מילדותו והיא לו טבע טובע בשרו. לחיבור זה, נוכל להוסיף את הצלע השלישית – הסיפור על ר' יהושע בזקנותו בו פתחנו. למה שמח כ"כ ר' יהושע על דרשתו של ר' אלעזר בן עזריה בדבר הבאת הטף להקהל? מה פשר "המרגלית הטובה" שמצא בדרשה זו? התשובה, כפי שמחדש בעל משך חכמה (ר' מאיר שמחה מדוונינסק – דנבורג, 1843 – 1926) בפירושו לדברים לא יב, שדרשת הטף של ר' אלעזר בן עזריה מחזירה את ר' יהושע לסיפור עריסתו בינקותו בבית המדרש ולזכרה של אמו: "ולזה אמר ר' יהושע: ובקשתם לאבדה ממני, שלו יאות המאמר כמרגלית טובה לבעליה שגם אמו עשתה כן". משולש ר' יהושע בן חנניה, מגדולי התנאים ומייסדי עולה של תורה אחרי החורבן, הוא: "אשרי יולדתו" היא אמו, עריסתו בבית המדרש בינקותו, ומרגלית דרשת ר' אלעזר בן עזריה עמיתו על הבאת הטף לשמוע דברי תורה, בערוב ימיו. ראה גם דברינו [אשרי ילוד אשה](#) - [אשרי יולדתו](#) בפרשת בהעלותך.

¹³ הטף גדל והיה לתינוקות של בית רבן שבזכות הבל פיהם מתקיים העולם. רב פפא ואביי, שגם היו פעם תינוקות של בית רבן, גדלו והיו לגדולי תורה שאת מימיהם ותורתם שותים כולם (ראה איך זוכה רב פפא להיות נוכח בכל סיום מסכת בזכות בניו). אבל טעם

שיר השירים רבה (וילנא) פרשה א סימן ג

בשעה שעמדו ישראל לקבל התורה, אמר להם: אני נותן לכם תורת - הביאו לי ערבים טובים שתשמרוה ואתננה לכם. אמרו: אבותינו עורבים אותנו. אמר להם הקב"ה: אבותיכם יש לי עליהם. אברהם יש לי עליו שאמר: "במה אדע כי אירשנה" (בראשית טו), יצחק יש לי עליו שהיה אוהב לעשו ואני שנאתיו, שנאמר: "ואת עשו שנאתי" (מלאכי א), יעקב שאמר: "נסתרה דרכי מהי" (ישעיה מ). אלא, הביאו לי ערבים טובים ואני נותנה לכם. אמרו לפניו: רבש"ע, נביאינו ערבין לנו. אמר להם: יש לי עליהם, שנאמר: "והרועים פשעו בי" (ירמיה ב) וכתוב: "כשועלים בחרבות נביאיך ישראל היו" (יחזקאל יג). אלא הביאו לי ערבים טובים ואתננה לכם. אמרו: הרי בנינו עורבים אותנו. אמר הקב"ה: הא ודאי ערבים טובים! על ידיהם אתננה לכם, זהו שכתוב: "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז" (תהלים ח ג).¹⁴

מסכת עירובין דף נג עמוד ב

אמר רבי יהושע בן חנניה: מימי לא נצחני אדם חוץ מאשה תינוק ותינוקת. אשה מאי היא? ...¹⁵ תינוקת מאי היא? פעם אחת הייתי מהלך בדרך, והיתה דרך עוברת בשדה והייתי מהלך בה. אמרה לי תינוקת אחת: רבי, לא שדה היא זו? אמרתי לה: לא, דרך כבושה היא? אמרה לי: ליסטים כמותך כְּפִשׁוּקָה. תינוק מאי היא? פעם אחת הייתי מהלך בדרך, וראיתי תינוק יושב על פרשת דרכים. ואמרתי לו: באיזה דרך נלך לעיר? אמר לי: זו קצרה וארוכה וזו ארוכה וקצרה. והלכתי בקצרה וארוכה, כיון שהגעתי לעיר מצאתי שמקיפין אותה גנות ופרדיסין, חזרתי לאחורי. אמרתי לו: בני, הלא אמרת לי קצרה? - אמר לי: ולא אמרתי לך ארוכה! - נשקתיו על ראשו ואמרתי לו: אשריכם ישראל שכולכם חכמים גדולים אתם, מגדולכם ועד קטנכם.¹⁶

שבת שלום ואתם נצבים

בזכות "טפכם", לימים העתידים

ולשנים רבות שכולן בנעימים

מחלקי המים

חטא נכנס בהבל פיהם ושוב אינו טהור כתום הבל פיהם של התינוקות. ראה גם כל המקורות על "פסוק לי פסוקך", כגון התינוק שפסק פסוקים לאלישע בן אבויה וממנו הבין שאין לו תקנה (חגיגה טו ע"ב). התינוקות שעודדו את מרדכי בשעת גזירת המן (אסתר רבה א ז), התינוקות שניבאו את חורבן בית שני (גיטין נו ע"א) ועוד ועוד, מהם עולה שחכמים סברו שיש בהבל פיהם של תינוקות בית רבן גם מעין כח נבואי. עוד על תינוקות של בית רבן, ראה מסכת כלה רבתי פרק ב הלכה ט, שגם תוחם את הגיל 5-6 שנים: "... פוקד הקב"ה עליהם מלאך, ומלמד אותם תורה ומשנה הלכות והגדות, שנאמר: את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה גמולי מחלב עתיקי משדים. ועד כמה? עד בני חמש ושש שנים, שלא טעמו טעם חטא. תאנא בכל יום מלאך יוצא מלפני הקב"ה לחבל את העולם ... אלא כיון שהקב"ה מסתכל בתינוקות של בית רבן, ובתלמידי חכמים שיושבים בבתי מדרשות, מיד נהפך כעסו לרחמים". ובקהלת רבה פרשה ט סימן ז: "לך אכול בשמחה לחמך - א"ר הונא בריה דר' אחא: בשעה שהתינוקות נפטרין מבית רבן בת קול יוצאת ואומרת להם לך אכול בשמחה לחמך נתקבל הבל פיהם לפני כריח ניחוח". והכל מתחיל במעמד הר סיני כפי שנראה במדרש הבא.

¹⁴ מעורבות הטף ותינוקות של בית רבן, יסודה במעמד הר סיני. מעורבות שהפכה לערבות. ראה מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק יט פסוק יז, שהוא כנראה המקור ומשם התגלגל מדרש זה למדרש שיר השירים ולמדרשים רבים אחרים: "ויתיצבו בתחתית ההר, מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית ... באותה שעה געו כולם ושפכו לבם כמים בתשובה ואמרו: כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. אמר הקב"ה: ערבים אני צריך. אמרו הרי שמים וארץ יערבנו אמר להן בטילין הן. אמרו אבותינו יערבנו אמר להן עסיקין הן. אמרו בנינו יערבנו אמר הרי ערבים טובים". ראה גם מדרש אליהו רבה (איש שלום) פרשה יז שכל תקופת השופטים הייתה מעין "תינוקות של בית רבן" - עם ישראל עדיין בתקופת הראשונות שלו - בזכות מעמד הברית של יהושע שחוזר בזעיר אנפין על ברית חורב וברית ערבות מואב, בה אנו עוסקים השבת: "בימי יהושע בן נון קיבלו עליהן ישראל מלכות שמים באהבה, שנאמר: ואם רע בעיניכם לעבוד את ה' וגו', ויען העם ויאמר חלילה לנו מעזוב את ה' וגו' (יהושע כד טו-טז). שכן של ישראל שקיבלו עליהן מלכות שמים באהבה, לפיכך האריך הקב"ה את פניו מהן שלש מאות שנה בימי שפוט השופטים, ועשאן כתינוקות של בית רבן, וכבנים על שולחן אביהם". וראה גם דורו המופלא של חזקיה, שביקש הקב"ה לעשותו משיח (סנהדרין צד ע"א) ובהמשך שם: "בדקו מדין ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ, מגבת ועד אנטפרס ולא מצאו תינוק ותינוקת, איש ואשה, שלא היו בקיאין בהלכות טומאה וטהרה". ואפשר להפליג עוד ועוד בנושא תינוקות של בית רבן שהם הערובה להמשך קיום העם, ראה דברינו [והודעתם לבניך ולבני בניך](#) בפרשת ואתחנן, אלא שאנו רוצים לשוב ולחתום בדמותו של ר' יהושע בן חנניה בה פתחנו.

¹⁵ שהאישה, בעלת האכסניה, למדה את ר' יהושע הלכות נימוס בסעודה שלא ממחים את הקערה (ראה הביטוי בויקרא רבה ז ד), אלא משאירים דבר מועט ("פאה") שלא להיראות רעבתן וגרגן (תוספות על הדף שם). נראה שאישה זו לא הייתה פולניה וגם לא מרוקאית ...

¹⁶ לא רק בעריסתו ובערוב ימיו מחובר ר' יהושע בן חנניה לתינוקות של בית רבן, אלא גם בהזדמנויות שונות בחייו. והוא שמח על חכמתם ועל שנצחו אותו בחכמה ובדרך ארץ (זה אותו ר' יהושע שזכה לשמוע "נצחוני בני" מבת הקול משמים, בעימות הגדול שלו עם ר' אליעזר בן הורקנוס בתנורו של עכנאי, בבא מציעא נט). ראה גם איך הוא הולך לפדות "תינוק" שנפל בשבי ואיך הוא משוחח איתו בפסוקים, במעין "פסוק לי פסוקך". תוספתא מסכת הוריות (צוקרמאנדל) פרק ב הלכות ה-ו: "מעשה שהלך ר' יהושע ואמרו לו: יש כאן תינוק אחד ירושלמי יפי עינים וטוב רואי ועומד לקלון. והלך ר' יהושע לבדוקו. כיון שהגיע לפתח אמר המקרא הזה: מִי־נִתֵּן לְמִשְׁפַּחַת יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְבָזִים (ישעיהו מב כד). נענה אותו תינוק ואמר: הֲלוֹא ה' זֶה חֲטָאנוּ לוֹ וְלֹא־אָבוּ בְדַרְכֵינוּ הַלֹּחֵץ וְלֹא שָׁמְעוּ בְתוֹרָתוֹ" (שם), התינוק ידע להשלים את הפסוק שר' יהושע אמר את תחילתו). באותה שעה אמר ר' יהושע: מעידיני עלי שמים וארץ שאיני זז מיכאן עד שאפדה אותו. פדאו בממון הרבה ושיגרו בארץ ישראל. ועליו אמר: בני ציון היקרים המסולאים בפז".